

УДК 336.027
ББК 65.26

Солоджук Т.В.

ВПЛИВ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти й науки України,
76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342596176,
факс: 0342231574,
e-mail: kfin@pu.if.ua

Анотація. У статті розглядаються сутність основних соціально-економічних показників та їх вплив на систему соціального захисту молоді. Динаміку розвитку цих показників пов'язано з достатністю обсягу фінансового забезпечення соціального захисту молоді.

Ключові слова: політика соціального захисту, прожитковий мінімум, споживчий кошик, індекс споживчих цін, індекс реального ВВП, мінімальна заробітна плата.

Annotation. The essence and role of basic social and economic indexes in the system of social defence of young people is examined in the article. The dynamics of development of these indexes is related to sufficient volume of the financial providing social defence of young people.

Key words: policy of social defence, living wage, consumer basket, cost-of-living-index, index of the real GDP, minimum wage.

Вступ. Під час усіх економічних трансформацій, що відбувалися в Україні із часу набуття нею незалежності й до сьогодні, політика соціального захисту посідала чільне місце серед пріоритетних напрямів розвитку країни. Зрозуміло, що за будь-яких обставин ця політика має, у першу чергу, бути ефективною, і відповідати соціальним інтересам різноманітних категорій населення та реалізовувати всі чи принаймні більшість функцій соціального захисту.

Для реалізації ж основних його функцій – реабілітаційної, компенсаційної та превентивної – потрібне своєчасне й повне фінансування потреб населення в соціальному захисті за рахунок певних фондів фінансових ресурсів, забезпечення умов для участі громадян у соціальному страхуванні та їхньої поінформованості про ті чи інші негативні явища й методи боротьби з ними.

Постановка завдання. При дослідженні цієї теми ставимо перед собою завдання визначити й охарактеризувати показники соціально-економічного розвитку, що відображають рівень фінансового забезпечення соціального захисту молоді.

Результати. Обсяги фінансування соціального захисту молодих людей важко виокремити із загальної суми видатків бюджету на соціальний захист населення, проте його рівень можна визначити, розглянувши деякі показники соціально-економічного розвитку та динаміку їх зміни.

Оскільки основна частина молоді належить до категорії працездатного населення, до таких показників можна віднести: прожитковий мінімум, законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати, середню заробітну плату працівників, зайнятих у галузях економіки України, індекс споживчих цін, індекс приросту реального ВВП (у % до відповідного періоду) тощо.

Відповідно до Закону України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” прожитковий мінімум визначається як вартісна величина набору продуктів харчування, достатнього для забезпечення нормального функціонування орга-

нізму людини, збереження її здоров'я, а також мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особи [1].

Цей показник є базовим державним соціальним стандартом, підґрунтям для визначення державних соціальних гарантій і стандартів у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Вартісна його величина визначається в розрахунку на місяць на одну людину, окремо для кожної з основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років, дітей віком від 6 до 18 років, працездатних осіб, осіб, які втратили працездатність.

Розмір прожиткового мінімуму встановлюється, виходячи з вартості мінімальних наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, що затверджуються постановою Кабінету Міністрів України. Їх склад і вартість повинні періодично переглядатися відповідно до зміни потреб людей та темпів росту індексу споживчих цін. Після перегляду і коригування складу споживчого кошика у 2005 та 2007 рр., у ньому з'явилися послуги мобільного зв'язку, кабельного телебачення, інтернету. Проте ряд фахівців вважає, що набір товарів і послуг, які складають теперішній споживчий кошик, узагалі є нелегітимним, оскільки методика розрахунку їх кількості застаріла.

Норми, закладені в прожитковому мінімумі громадян України, нижчі за фізіологічні, а набір непродовольчих товарів не забезпечує всіх основних потреб сучасної людини. Існує проблема відповідності набору й обсягу товарів мінімального споживчого кошика медичним стандартам. Усе частіше висловлюються сумніви щодо адекватності набору товарів мінімального споживчого кошика [2].

Це підтверджується й розбіжністю в структурі витрат на придбання товарів і послуг споживчого кошика, яка закріплена Законом України "Про Державний бюджет на 2008 рік" і розрахована Державним комітетом статистики за відповідний період (табл. 1).

Таблиця 1

Структура витрат на товари й послуги споживчого кошика, %

Структура витрат	Закладено в розрахунок прожиткового мінімуму Законом України "Про Державний бюджет на 2008 рік"	За даними Державного комітету статистики
Вартість наборів продуктів харчування	54,7	51,1
Вартість непродовольчих товарів	19,2	17,8
Вартість послуг	24,3	17,3
Інші витрати	1,8	13,8
Усього	100	100

Це можна відобразити у вигляді кругових діаграм (рис. 1).

Як бачимо, є відмінність між вартістю послуг законодавчо встановленого прожиткового мінімуму в державі й розрахованого Державним комітетом статистики на основі здійснених витрат населення. Проте при аналізі спостерігаємо певну закономірність. У бідних країнах світу у витратній частині бюджету сімей після виплати податків і внесків на соціальне страхування дуже велику частку становлять витрати на харчування. Залежно від економічного рівня країни ця частка може істотно відрізнятись (наприклад, у Німеччині – близько 20%, в Україні – близько 55%). Найбільш відстаючим компонентом рівня життя в Україні, особливо в зіставленні з розвинутими країнами, є всі види послуг населенню. У розвинутих країнах платні послуги займають у споживчому кошику, як правило, більше місце, ніж харчування. Ці послуги, по-перше, не можна порівняти з українськими щодо складу, а по-друге, відмінність якості цих послуг, відповідно, й ціни на них, є дуже значною.

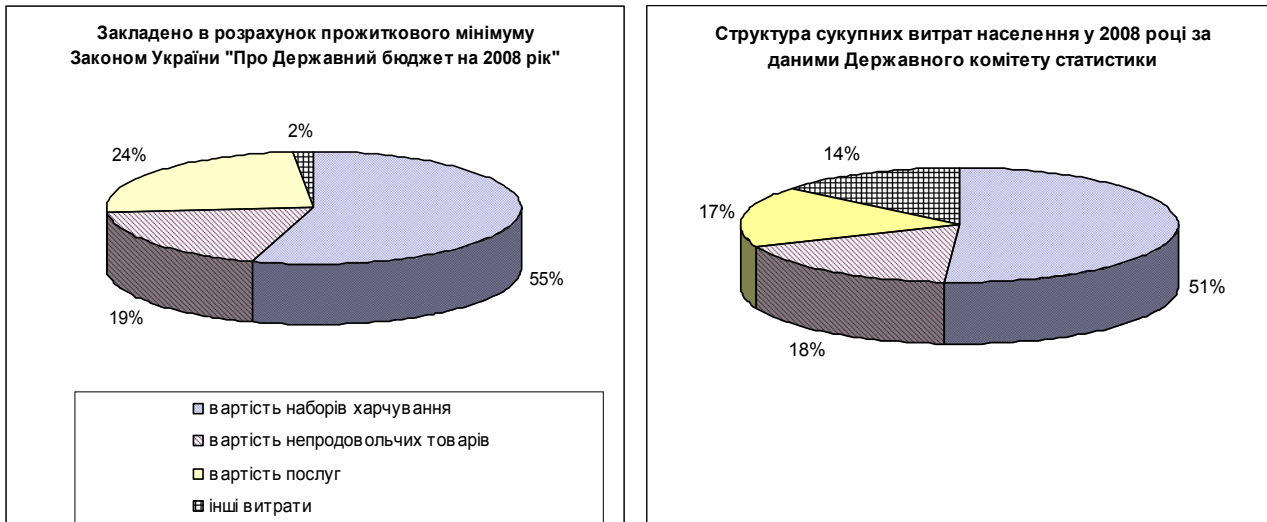


Рис 1. Структура витрат на товари й послуги споживчого кошика.

Для більшої наочності розглянемо, як змінювався розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб в Україні за період з 2003 до 2008 рр., порівняємо його із середньою заробітною платою працівників, зайнятих у галузях економіки за відповідні періоди, індексом споживчих цін (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка зміни основних показників соціально-економічного розвитку в Україні у 2003–2008 рр.

Період	Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, грн	Середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України* грн	У скільки разів розмір середньої заробітної плати перевищує розмір прожиткового мінімуму	Індекс споживчих цін, % до відповідного періоду попереднього року
2003	365,00	372,72	1,021	105,2
2004	386,00	524,16	1,358	109,0
2005	453,00	735,57	1,624	113,5
2006	01.01	928,81	1,839	109,1
	01.04			
	01.10			
2007	01.01	1197,91	2,10	112,8
	01.04			
	01.10			
2008	01.01	1573,99	2,353	125,2
	01.04			
	01.07			
	01.10			

* Середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях національної економіки урахується при обчисленні коефіцієнта заробітку та розміру пенсії відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування". Дані публікуються в газеті "Праця і зарплата" та розміщуються на сайті Пенсійного фонду України.

Упродовж періоду, що розглядається, спостерігається поступове зростання середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, а також збільшення величини її розриву із розміром прожиткового мінімуму. Так, якщо розмір середньої заробітної плати, розрахованої у 2003 році, становив 1,021 розміру прожиткового мінімуму, то у 2008 році – 2,353.

Для наочності слід узяти до уваги розрахунки, проведені Інститутом законодавства Верховної Ради України. Вони здійснювалися, виходячи зі стандартного споживчого кошика, що використовується при визначенні прожиткового мінімуму, проте з урахуванням цін на товари й послуги в даному періоді. Розмір реального прожиткового мінімуму восени 2009 року становив 1400 грн [5], а це складало близько 89% від розміру середньої заробітної плати. Все це свідчить про низьку здатність заробітної плати більшості працівників виконувати відтворювальну функцію [4; 15].

Критичним у політиці соціального захисту є й те, що законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати до листопада 2009 року не перевищував розміру прожиткового мінімуму. У той час, як у країнах Європейського Союзу, мінімальна заробітна плата складає близько 2,5 розміру прожиткового мінімуму.

Якщо ж динаміку зміни прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати порівнювати з темпами приросту індексу споживчих цін, то побачимо купівельну спроможність заробітної плати (рис. 2).

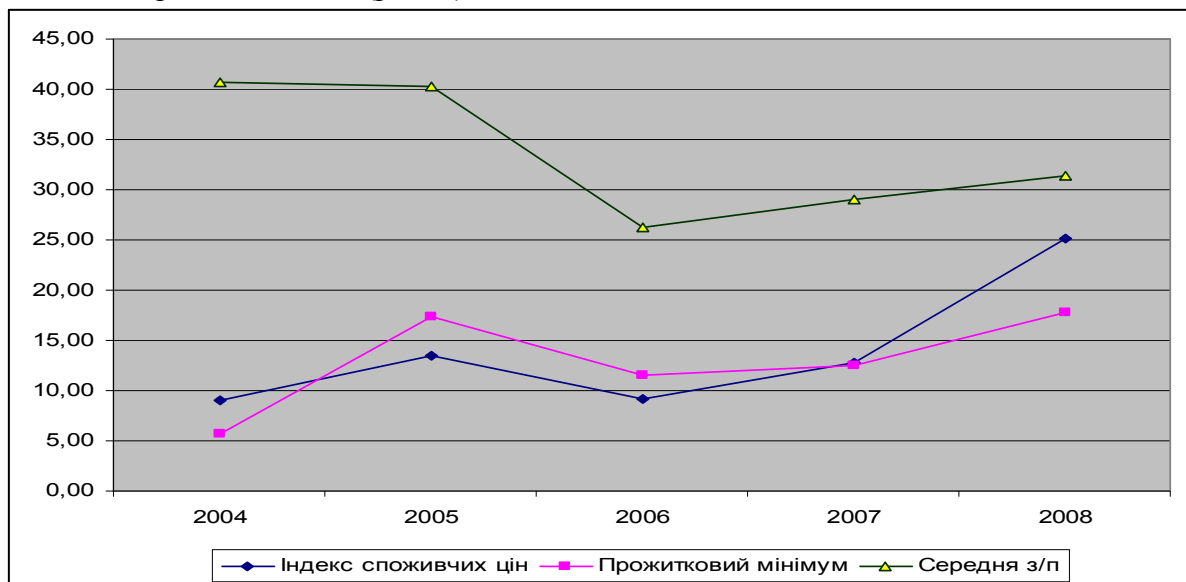


Рис. 2. Динаміка зміни середньої заробітної плати, прожиткового мінімуму та індексу споживчих цін в Україні у 2004–2008 рр., %

З діаграми на рис. 2 випливає, що ні прожитковий мінімум, ні середній розмір заробітної плати не відповідають реальним потребам суспільства, оскільки ціни зростають вищими темпами, ніж розмір основних соціальних гарантій.

Про рівень фінансового забезпечення соціального захисту молоді як значної частини населення, можемо дізнатися, порівнявши індекс споживчих цін із темпами приросту реального ВВП.

За розрахунками Міністерства фінансів України, потреба у фінансуванні заходів соціального захисту та соціального забезпечення населення на один рік складає майже 32 млрд грн. А за прогнозами фахівців, до кінця 2009 року кількість людей, які матимуть потребу в соціальному захисті, складатиме 35% від загальної чисельності населення. Із діаграми на рис. 3 видно, що можливості достатнього фінансового забезпечення соціального захисту обмежені через низькі темпи приросту реального ВВП.

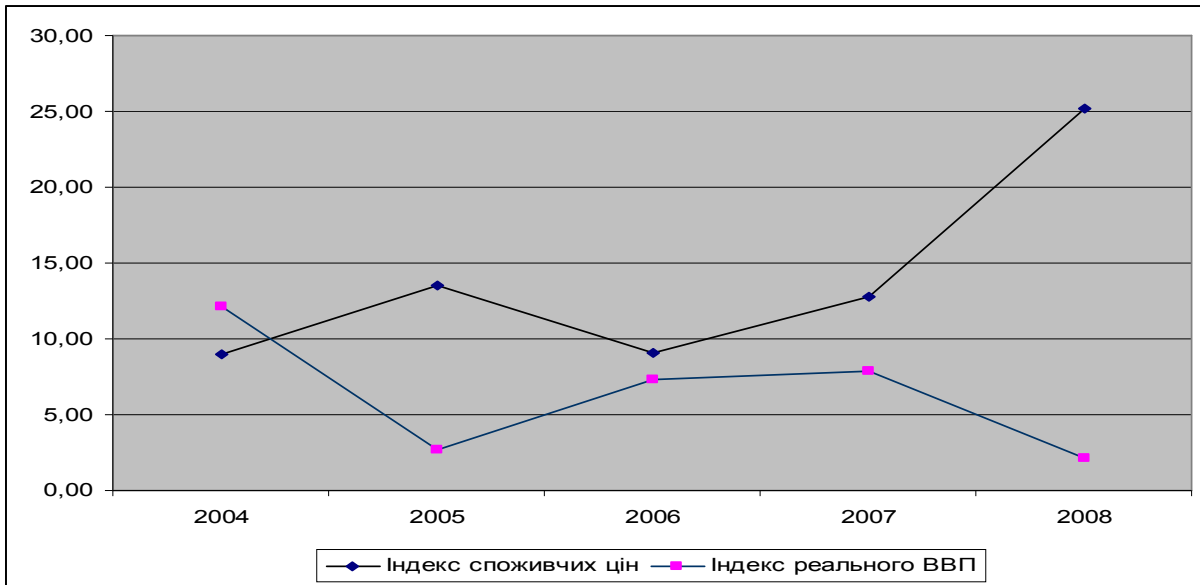


Рис. 3. Динаміка зміни індексу споживчих цін та індексу реального ВВП в Україні у 2004–2008 рр., %

Оскільки молодь є частиною економічно активного населення, її соціальний захист перебуває у тісному діалектичному зв'язку із системою показників соціально-економічного розвитку. З одного боку, молодь, працюючи, впливає на формування цих показників, з іншого – їх значення показує можливість достатнього фінансового забезпечення соціального захисту молодих людей. Отже, починати соціальний захист молоді слід, у першу чергу, зі стримування інфляції та вдосконалення системи захисту доходів від зростання цін на споживчі товари.

Відповідність державної політики соціального захисту соціальним інтересам усіх категорій населення відбивається не тільки в об'єктивних показниках рівня доходів і споживання, доступності необхідних медичних послуг, інформації, звичного стандарту освіти, культури, відпочинку, рівня зайнятості та безробіття, соціального захисту мало-забезпечених і підтримки соціально уразливих верств населення. Не менш важливими для оцінки її ефективності є суб'єктивні показники: ступінь задоволеності людей життям у цілому й окремими аспектами своєї життєвої ситуації, бачення ними життєвої перспективи, можливостей самореалізації та розкриття свого творчого потенціалу, міра особистої зацікавленості в результатах своєї праці і суспільному визнанні, які в сукупності визначають соціальне самопочуття людини [6, с.112].

Висновки. Більшість виплат у системі соціального забезпечення в Україні досі прив'язані до розміру прожиткового мінімуму й значна їх частина залишається нижчою, ніж передбачено відповідними законами. І це при тому, що розмір фінансового забезпечення соціального захисту молодих людей повинен бути більшим, ніж для інших категорій населення. Оскільки до сукупних витрат молодих людей можна включити витрати на купівлю житла чи його оренду, витрати на дошкільні заклади, лікування дітей.

Існуюча система фінансування соціального захисту не забезпечує своєчасного й належного контролю за раціональним та економним використанням коштів Державного бюджету України й фактично не дозволяє ефективно управляти зазначеними коштами. Вона передбачає розподіл і витрачання коштів на утримання численних, однакових за своєю суттю, організацій, а також фінансування однотипних заходів у сфері молодіжної політики. Кількість і цільова категорія програм населення не відповідають реальним потребам. Тому рух коштів проходить непрозоро й неконтрольовано.

Сучасна держава може стійко розвиватися тільки за умови, якщо її економічна політика спрямована на поліпшення рівня і якості життя громадян, розширення їх можливостей формувати власне майбутнє. Для цього необхідно не тільки збільшувати доходи населення, а й поліпшувати багато інших компонент рівня і якості його життя: створювати реальну рівність для здобуття освіти й працевлаштування; забезпечувати рівні можливості для чоловіків і жінок; високий рівень медичного обслуговування; якісне харчування, чистоту навколишнього середовища тощо.

Найбільших успіхів у сфері соціальної політики досягають країни, у яких пріоритетним визнаний розвиток людського капіталу й основних його складових: творчого, професійного, освітнього, трудового й фізичного потенціалу громадян. Таке спрямування повинна мати й політика соціального захисту в Україні.

1. Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” № 2017-14, остання редакція від 22.05.2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Медіа-центр апарату Федерації професійних спілок в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://un.ua/ukr/article/215265.html>.
3. Сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu>.
4. Кір’ян Т. Формування механізмів захисту населення від фінансово-економічної кризи / Т. Кір’ян, Ю. Куліков // Україна: аспекти праці. – 2009. – №2. – С. 14–20.
5. Названо розмір реального прожиткового мінімуму [Електронний ресурс] // Главред. – 2009. – 19 листопада. – Режим доступу : <http://ua glavred.info>.
6. Барсуков А. В. Регіональна соціальна політика та інформаційне забезпечення її формування та реалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.09.01 “Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика” / Андрій В’ячеславович Барсуков. – Львів, 2006. – 215 с.

Рецензенти:

Ткачук І.Г. – д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника;

Буртняк І.В. – к.е.н., завідувач кафедри обліку і аудиту Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила.